

FURUSETH

Dyrevelferd

Våre metoder for å overvåke og forbedre dyrevelferden er basert på de «de fem friheter» som de er definert av World Organization for Animal Health:

1. Frihet fra sult, tørste og feilernæring - ved at dyra har fri tilgang på friskt vann og en diett som opprettholder god helse og trivsel.
2. Frihet fra fysisk ubehag - ved at dyra holdes i egnet levested med komfortabel liggeplass og ly for vær og vind.
3. Frihet fra smerte, sykdom og skade - ved forebygging, rask diagnostisering og behandling.
4. Frihet til å utøve normal atferd - ved at dyra får nok plass i egnede driftssystemer og samvær med dyr av samme art.
5. Frihet fra frykt og stress - ved at dyra holdes og behandles på en slik måte at de unngår vedvarende frykt og stress.

Dyrevelferd hos bonden.

Grunnlaget for friske og trivelige dyr legges i fjøset hos bonden. Alle bønder som leverer til oss, må være KSL-godkjent. KSL (Kvalitetssystem i landbruket) er et offentlig styrt program som skal sikre at bonden driver gården på en god måte og at dyrevelferden er ivarettatt. KSL innebærer både systematisk intern og ekstern revisjon. I tillegg krever vi at alle svinekjøttprodusenter er tilknyttet dyrevelferdsprogrammet. Dette er et rammeverk utarbeidet av Animalia som er et bransjenøytralt og offentlig styrt kompetansesenter i kjøttbransjen. Dyrevelferdsprogrammet er en systematisk dokumentasjon av dyrevelferdsarbeidet der mål er kontinuerlig forbedring av dyrevelferden i husdyrbesetninger. Svinebønder må i tillegg inneha kompetansebevis for svin, som betyr at de har gjennomført Norsvinskolen samt kurs i driftsledelse og dyrevelferd.

I tillegg til KSL har vi intern rådgivere som reiser ut på gårdsbesøk. Våre rådgivere benytter et internt utviklet arbeidsverktøy der vi samlet kan følge med på trivselsfaktorene og de fem friheter hos den enkelte bonde. Arbeidsverktøyet (Red flag liste) angir hvilke bønder vi skal prioritere for gårdsbesøk. Hovedparametere vi følger med på i Red lag listen er forekomst av skitne dyr, magre dyr, syke dyr, halebiting og transportdødelighet. Etter et gårdsbesøk opprettes en gårdsbesøk rapport der bonden får forslag til tiltak som kan bedre forholdene for dyrene.

Angående punk 3 i *de fem friheter* er det ifølge norsk lov påkrevet at det blir brukt bedøvelse og smertelindring ved inngrep. Rutinemessige inngrep som blir utført hos våre leverandører er kastrering av smågris og avhorning av kalver. Alle våre leverandører benytter veterinær til disse inngrepene og under bedøvelse og smertelindring.

Vi har som mål at dyr skal holdes i driftsformer som reduserer behov for rutinemessige inngrep. Griser som ikke trives vil begynne å bite på halene til hverandre. Dette kan føre til alvorlige infeksjoner og dårlig dyrevelferd. I tillegg kan det føre til at slaktet blir kassert - dvs. gi et økonomisk tap fordi kjøttet ikke kan brukes til menneskemat. I svært mange land velger man å fjerne *symptomet* i stedet for å fjerne *årsaken*. I disse landene gjennomføres rutinemessig halekuppering av smågris; man kapper rett og slett halen bort for å unngå halebiting. Halekuppering er forbudt i Norge fordi det er en unødvendig belastning for dyret og fordi halebiting er et tydelig tegn på at besetningen har et dyrevelferdsproblem. Det er ikke observert brudd på forbud mot halekuppering hos noen av våre bønder.

I enkelte land er det også vanlig å kupere halen på melkekyr. Ingen kyr i vår tilførselskjede utsettes for rutinemessig halekuppering. Det er heller ikke vanlig med korte haler som følge av skader. Vi har som mål at 100 % av alle kyr som leveres til oss skal ha intakt hale.

Angående punkt 4 i *de fem friheter* er frihetsfølelse og mulighet til å utføre naturlig adferd er en viktig trivselsfaktor som vi har fokus på ved vår oppfølging av dyrevelferd. For sauer og geiter går alle løse i løsdriftssystemer og de tilbringer hele sommerhalvåret ute i det fri. Alle svin går i løsdriftssystemer. Purker kan være fiksert i en kort periode i forbindelse med grisefødsel (for å unngå å skade grisungene) ellers skal alle purker gå løse. For storfe er det i Norge lagt inn en langtidsplan for overgang fra båsfjøs til løsdriftsfjøs, og vi råder bønder som i dag har båsfjøs til nå å planlegge overgang til løsdriftssystemer som er tilpasset det norske klima. Vi oppfordrer også bonden til å la dyrene være ute i det fri når det er mulig og gode seterdriftsløsninger blir av oss sett på som positivt.

I den tiden dyrene er innomhus oppfordrer vi til naturlig adferd ved bruk av ulike former for miljøberikelse. Anbefalinger fra oss er kløbørster og rotvekster til storfe, kvist til småfe og rotmateriale som halm, flis og høy til gris. For alle dyrearter er tilstrekkelig med plass og samvær med artsfrender sett på av oss som en nødvendig trivselsfaktor.

Oppfølging av punkt 5 i *de fem friheter* angående behandling av dyrene vil dyrebilsjåføren kunne fange opp uhensiktsmessig håndtering av dyrene ved lossing. Dyrebilsjåføren vil da videreformidle observasjoner til rådgiver og rådgiver vil rettlede bonden. Mishandling av dyr vil ved slakting bli oppdaget som slagskader og Mattilsynet vil da følge opp saken via lokalt Mattilsyn.

Dyrevelferd ved transport av dyr.

Dyrebilsjåføren og dyrebilen er dyrene sitt første møte med Furuseth AS. Det er viktig for oss at transporten er minst mulig belastende for dyrene. Alle våre dyrebilsjåførere har godkjent opplæring og kompetansebevis utstedt av Mattilsynet. I opplæringen er det vektlagt at dyr skal behandles med respekt og så skånsomt som mulig. Det er også fokus på at dyr som ikke er i form, som er syke eller skadet ikke skal tas med på dyrebilen, men bli igjen hos bonden for videre oppfølging/ev. behandling av veterinær.

For å sikre best mulig dyrevelferd følger vi nøye med på transporttid og dødelighet forbundet med transport. Det har vist seg at lang transport er spesielt belastende for dyrene og vi har som mål at transporten skal være så kort som mulig og under 8 timer. Ved dødsfall i forbindelse med transport søker vi i Furuseth AS hele tiden å finne årsaken til avviket, og **vi har som mål å ligge under 0,04 %**. Vi benytter moderne og tilrettelagte biler og har fokus på optimal dyretetthet, logging av temperatur i

bilene, styring av ventilasjon, kortest mulig transporttid, rolig og tålmodig håndtering av dyrene ved lasting/lossing og informasjon til bonde og sjåfør om hvilke dyr som ikke er egnet til transport. Når dyrene blir losset av på slakteriet, blir dyrene videoovervåket på bilen, i drivgangene fra dyrebilen og inn på slaktefjøset. Furuseth AS er det eneste slakteriet i Norge som har innført videoovervåking for å kunne følge med på at dyrene har det bra og at alle avtalte arbeidsrutiner blir fulgt. Alle som jobber med dyr hos oss har godkjent kompetansebevis utstedt av Mattilsynet.

Dyrevelferd ved vårt produksjonsanlegg på DAL i Ullensaker.

Gris

Når det gjelder gris følger vi spesielt med på halebiting (se forklaring under «På gården»). **Vi har som mål at over 97 % av grisene levert til oss skal være uten bittskader på halen.** Halebiting/korte haler blir registrert av Mattilsynet ved ankomst på slakteriet og oversikt over registreringene viser hvilke bønder som har utfordringer med miljøet i grisehuset. Forhold som påvirker trivsel er dyretetthet i bingene, tilgang til drikkevann og «rotmateriale», renhold, luftkvalitet, temperatur i rommet og fôringsregime (metode og fôrtype). Vår produsentrådgiver på gris drar ut på gårdsbesøk til bønder som har utfordringer for å finne årsak til mistrivselen. Besøket ender gjerne opp i en oppfølgingsrapport med forslag til forbedringer der en ser det er mangler i oppfyllelse av *de fem friheter*.

Storfe

Når det gjelder storfe følger vi spesielt med på skitten pels. **Mål er under 3 % leveranse av dyr med skitten pels.** Skitten pels tyder på at fjøsmiljøet ikke er optimalt. Dyrene skal ha en tørr og ren liggeplass slik at de ikke skitner til pelsen. Skitten pels vil bli registrert for hvert enkelt dyr og bonden får et såkalt hygienetrek (økonomisk trekk i slakteoppgjøret). I tillegg til det rent dyrevelferdsmessige poenget, er det verdt å nevne at skitten pels kan påvirke hygienen i slakteprosessen på en negativ måte. I tillegg kan alvorlige tilfeller føre til skade på storfe huden (storfehud er som kjent et svært etterspurt produkt) som i neste omgang gir et økonomisk tap for både bonden og Furuseth AS. I tillegg til at vi følger opp avvik angående rene dyr med et økonomisk trekk, vil de bøndene som har utfordringer bli fulgt opp av en rådgiver for storfe. Rådgiveren utarbeider i samråd med bonden forslag til forbedringer i en oppfølgingsrapport som blir gitt til bonden. Forhold som følges opp er fôringsregime, renhold, bruk av strø, tilrettelagte ligge plasser, dyretetthet og inneklime. I tillegg til skitten pels er andel magre dyr og dyr som er tilbakesatt i forventet vekst velferdsparametere som vi bruker for å sette opp prioritert liste for rådgivende gårdsbesøk.

Småfe

Når det gjelder sau og geit følger vi spesielt med på andel tynne dyr. **Mål er at under 0,3 % av leveransene til oss er tynne dyr og at ingen dyr skal være avmagret.** Dersom flere dyr i en leveranse er under normalt hold, vil bonden bli fulgt opp av rådgiver for småfe. Rådgiver utarbeider i samråd med bonden, forslag til forbedringer i en oppfølgingsrapport. Forhold som blir fulgt opp er tilgang til fôr og vann, fôr kvalitet, sykdom, dyretetthet og inneklime.

Bedøvningsgaranti for alle dyrearter

Korrekt og sikker bedøving er sentralt for å ivareta god dyrevelferd. 100 % av dyrene i tilførselskjeden bedøves før avblødning. Bedøvingseffekten vurderes av operatør på alle dyr. Ved avvik blir dyret bedøvet på nytt (back-up bedøving). Det er alltid ekstra bedøvelsesutstyr i reserve i umiddelbar nærhet ved bedøvelsesposten. Religiøs slaktning uten forutgående bedøving utføres ikke, i tråd med norsk regelverk. Det er løpende registrering av nøkkelparametere ved gassbedøving og elektrisk bedøving. Disse registreringene oppbevares i 12 mnd. Bedøvningskvaliteten sikres ved faste innstillinger og alarm utløses ved avvik.

Sommeren 2019 oppstod det i Furuseth AS en uheldig enkeltepisode der en gris ikke ble avblødd etter bedøving på grunn av menneskelig svikt. Furuseth har etter denne episoden innskjerpet avblødningsrutinene. Tiltak er få dyr og bedre oversikt ved avblødning, oftere rulling av operatører, forbud mot bruk av privat mobiltelefon i avlivingsområdet samt kameraovervåking i avlivingsområdet. Vi benytter oss av de mest anerkjente bedøvningsmetodene i markedet slik at dyrene ikke utsette for unødvendig stress og smerte. Gris blir bedøvet med CO₂, storfe med bolt pistol og småfe med strøm.

Egenkontroll med dyrevelferden

Vi har en utnevnt en egen dyrevelferdsansvarlig som utfører kontroll med at våre interne rutiner angående dyrevelferd blir fulgt. Rutiner som kontrolleres er dyrenes tilgang til vann, fôring, tetthet i binger, renhold og bruk av strø, inntransport, håndteringa av dyrene, bruk av sykebinge og bedøving/avliving av dyrene. Våre ansatte på fjøset kontrollerer dyrene hver morgen og kveld og kontinuerlig i løpet av arbeidsdagen for å sikre at ingen av dyrene er utsatt for unødvendig stress eller lidelse. I tillegg har ledelsen ved Furuseth AS tilgang til kameraovervåking av lossing, fjøset og avliving, og det blir utført stikk kontroller via kameraovervåkingen at avtalte rutiner blir fulgt.

Mattilsynet overvåker vårt arbeid med dyrevelferd

Kontinuerlig tilstedeværelse av Mattilsynet under slakteprosessen er en forutsetning for vår drift. Mattilsynet har 7 ansatte som jobber fast hos oss, tre av dem er veterinærer. Hvert eneste dyr vi mottar blir kontrollert av en av Mattilsynets veterinærer - at de er friske, i godt hold, at de er uten skader og at de blir behandlet godt hos oss. Dyr som viser seg å være skadet eller på annen måte ikke egnet til slakt blir avlivet straks for å unngå lidelse for dyret. Om bonden kan lastes for det oppståtte problemet, vil vedkommende ikke få oppgjør for slaktet. Dette er et viktig grunnprinsipp i vår virksomhet: God dyrevelferd er - i tillegg til å ha en stor egenverdi - økonomisk lønnsomt. Mattilsynet har også myndighet til å bøtelegge brudd på dyrevelferdsbestemmelser. Ved svikt i våre rutiner kan vi som bedrift bli ilagt bøter og bonden kan bli ilagt bøter ved svikt angående dyrevelferd oppstått på gården. Sviktende dyrevelferd medfører sviktende lønnsomhet.

Kontinuerlig forbedring av dyrevelferden

For å sette dyrevelferd i fokus har Furuseth AS etablert et eget dyrevelferdsteam. Teamet består av daglig leder, dyrevernansvarlig (DVA), kvalitet- HMS leder (veterinær), driftssjef, transportleder, avdelingsleder slaktehall, to rådgivere for storfebønder, én rådgiver for grisebønder og én rådgiver for småfebønder. DVA har hovedansvaret for å følge opp dyrevelferd og melde fra om forbedringspunkter direkte til daglig leder. Daglig leder er beslutningstaker og resursforvalter.

Etisk regnskap dyrevelferd.

Vi vil årlig gjennomføre etisk regnskap angående dyrevelferd i regi av Animalia. Formål er å få en ekstern vurdering av vårt arbeid med dyrevelferd. Vi har som mål å oppnå klasse A i etisk regnskap for alle dyrearter. Vi oppnådde klasse B i 2019 for gris og storfe, og klasse C for småfe. Vi har jobbet med å utbedre mangler fra 2019 og nytt etisk regnskap skal utføres i november 2020.